

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 110 sahifa,
1-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIDA PEDAGOG SHAXSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	8
Ashurov Ramzidin Ramazonovich	
SUITSIDIAL HOLATLARNI KELTIRIB CHIQARUVCHI OMILLAR	11
Sadilloev Odiljon Oripovich	
MAHKUM SHAXSINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI O'RGANISH YUZASIDAN ILMIY TAHLILLAR	15
Turdiyev Zafar Erkinovich	
TALABALARDA KORRUPTION XULQ-ATVORGA IJTIMOY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI	18
Xamidov Mansurjon Abduxalilovich	
AYOLLARDA KETISH ISTAGI FENOMENI VA MIGRATSIYA MOTIVLARINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI (ICHKI MIGRANT AYOLLAR MISOLIDA)	21
Sadullayeva Jamilaxon Ibodilla qizi	
HARBIY XIZMATCHILARDA PSIXIK O'ZINI O'ZI BOSHQARISH DOIRASIDA PSIXOLOGIK HIMOYA MEXANIZMLARINING QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI.....	30
Qiyomxo'jayeva Madina Rustambek qizi	
NAMANGAN OILALARIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK TAVSIFI	35
Turg'unboyeva Azizaxon G'ulomovna	
PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI KASBIY FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK BARQARORLIKNI RIVOJLANTIRISH	39
Berdiyeva Raxima Shakarboyevna	
O'ZBEKISTON PSIXOLOGLARI TADQIQOTLARIDA EMOTSIONAL HOLATLAR VA AYBDORLIK HISSINING PSIXOLOGIK TAHLILI	44
Sultanova Saida Muhiddin qizi	
DEVIANT XULQLI YOSHLARNING IJTIMOY MOSLASHUV MEXANIZMLARIDA HISSIY-IRODAVIY JIHATLARNING AHAMIYATI	47
Zaripova Zilola Erkin qizi	
SHAXSDA IMPOSTER SINDROMI VA SALBIY BAHOLANISHDAN QO'RQISHNING PSIXOLOGIK ALOQADORLIGI	51
Yuldasheva Nilufarxon Sherqo'zi qizi	
КОЛЛЕКТИВИЗМ И ИНДИВИДУАЛИЗМ В МЕЖЭТНИЧЕСКОМ ОБЩЕНИИ: КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВАНИЯ ПОВЕДЕНИЯ В ВОСТОЧНЫХ И ЗАПАДНЫХ ОБЩЕСТВАХ.....	54
Айдарова Диана Сматуллаевна	
O'QITUVCHILARGA KO'RSATILADIGAN PSIXOLOGIK XIZMATNING ILMIY ASOSLARI	62
Usmonova Dilnoza Bahodir qizi	
DESTRUKTIV AXBOROT TAHDIDLARIGA QARSHI PSIXOLOGIK PROFILAKTIKA STRATEGIYALARI.....	66
Barakayeva Nilufar Zubaydullo qizi	
THE STRUCTURAL MODEL OF STUDENTS' ENGAGEMENT IN LIFELONG LEARNING	72
Y.K. Quliev	
"PSYCHOLOGICAL CORRECTION MODEL OF COGNITIVE IMPAIRMENTS IN PATIENTS WITH CORONARY HEART DISEASE"	79
Kudratova Aziza Ne'matovna	
DEVIANT GURUHGA MANSUB YIGIT VA QIZLARNING SHAXSIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING "DEVIANT XULQ-ATVORGA MOYILLIK" VA "INTERNETGA QARAMLIK" BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	83
Akbar Begaliyevich Chimanov, R.Abdurasulov	

O'SMIRLIK DAVRIDAGI STRESSNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	88
Tulyaganova Gulnoza Olimjonovna	
TALABALARDA XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA GENDER XUSUSIYATLARINING O'ZGARISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	93
Alanazarova Sholpan Artikbaevna, Janabaeva Raxima Orazali qizi	
FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING MAMLAKATIMIZ HAYOTIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	96
Abdikadirov Umidjon Ruzbayevich	
SUITSIDAL XULQ-ATVORNI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR: NAZARIY YONDASHUVLAR TAHLILI.....	101
Tursunova Ozoda Abdullayevna	
SHAXSNING KASBIY SHAKLLANISHIDA PSIXOLOGIK YETUKLIK VA KASBIY KOMPETENSIYA	106
Mirashirova Nargiza Anvarovna	

SHAXSNING KASBIY SHAKLLANISHIDA PSIXOLOGIK YETUKLIK VA KASBIY KOMPETENSIYA

Mirashirova Nargiza Anvarovna

TAFU professor v.b., psixol. f.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsning kasbiy shakllanish jarayonida psixologik etuklikning mohiyati va uning kasbiy kompetensiya bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Psixologik etuklik shaxsning o'zini anglash, emotsional barqarorlik, mustaqil qaror qabul qilish, refleksiya va o'z faoliyatiga ongli munosabat kabi psixik jarayonlar bilan tavsiflanadi. Kasbiy kompetensiya esa shaxsning kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, qadriyatlar tizimini o'z ichiga oladi. Tadqiqotda kasbiy shakllanishda adaptiv va emotsional intellektning ahamiyati ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy shakllanish, psixologik etuklik, kasbiy kompetensiya, refleksiya, adaptiv intellekt, emotsional intellekt, shaxs, motivatsiya.

Abstract: The article provides a scientific analysis of the essence of psychological maturity in the process of professional formation and its interrelation with professional competence. Psychological maturity is characterized by mental processes such as self-awareness, emotional stability, independent decision-making, reflection, and a conscious attitude toward one's professional activity. Professional competence encompasses the system of knowledge, skills, and values required for effective performance in professional practice. The study also emphasizes the significance of adaptive and emotional intelligence in the process of professional development.

Key words: professional formation, psychological maturity, professional competence, reflection, adaptive intelligence, emotional intelligence, personality, motivation.

Аннотация: В статье научно проанализированы сущность психологической зрелости личности в процессе профессионального становления и её взаимосвязь с профессиональной компетентностью. Психологическая зрелость характеризуется такими психическими процессами, как самопознание, эмоциональная устойчивость, способность принимать самостоятельные решения, рефлексия и осознанное отношение к своей деятельности. Профессиональная компетентность включает систему знаний, навыков и ценностей, необходимых для успешной профессиональной деятельности личности. В исследовании также освещено значение адаптивного и эмоционального интеллекта в процессе профессионального развития.

Ключевые слова: профессиональное становление, психологическая зрелость, профессиональная компетентность, рефлексия, адаптивный интеллект, эмоциональный интеллект, личность, мотивация.

KIRISH

Bugungi kunda inson omilining, xususan, shaxsning kasbiy shakllanishida psixologik etuklikni rivojlantirish masalasi eng dolzarb yo'nalishlardan biridir. Jamiyat taraqqiyoti kasbiy malaka bilan bir qatorda, insonning psixologik barqarorligi, o'zini anglash darajasi va kompetensiyasiga ham bog'liqdir.

Insonning kasbiy shakllanishi murakkab psixologik va ijtimoiy jarayon bo'lib, u faqat bilim olish yoki tajriba orttirish bilangina emas, balki shaxsning o'z ustida ishlashi, his-tuyg'ularini boshqara olishi, ijtimoiy vaziyatlarda moslashish qobiliyati bilan ham belgilanadi. Olimlar E. A. Klimov, A. K. Markova, L. M. Mitina, D. Super, S. Rubinshteyn, D. Goleman va boshqalarning ishlarida kasbiy shakllanishning psixologik asoslari chuqur tadqiq qilingan. Ularning fikricha, kasbiy rivojlanishning asosiy sharti — shaxsning ichki etukligi va emotsional barqarorligidir.

MAVZUGA OID AD ABIYOTLAR SHARHI

Kasbiy shakllanish — bu shaxsning ma’lum bir kasbga yo’naltirilganligi, o’zini shu kasbda ro’yobga chiqarish istagi, kasbiy qadriyatlarni anglash va ularni amalga oshirish jarayonidir. E. Klimov (1996) bu jarayonni shaxsning “Men–kasbiy konsepsiyasi” orqali izohlaydi.

Kasbiy shakllanish uch asosiy bosqichdan iborat:

Kasbiy yo’nalishning shakllanishi – qiziqish va motivatsiya bosqichi;

Kasbiy moslashuv – yangi kasbiy muhitga kirish va o’z o’rnini topish jarayoni;

Kasbiy mahoratni takomillashtirish – kompetensiya, refleksiya va ijodiy yondashuv rivoji.

Psixologik jihatdan bu jarayon motivatsiya, moslashuv, refleksiya va o’zini rivojlantirish mexanizmlari orqali amalga oshadi.

Psixologik etuklik shaxsning o’z “Men”ini anglash, emotsional barqarorlikni saqlash, boshqalar bilan to’g’ri muloqot o’rnatish va mas’uliyatni o’z zimmasiga olish qobiliyatidir. K. Rojersning gumanistik psixologiyasida shaxsning etukligi “o’zini anglash” va “o’zini ro’yobga chiqarish” jarayonlari orqali yuzaga chiqishi ta’kidlangan. A. Maslou esa psixologik etuklikni inson ehtiyojlar ierarxiyasining yuqori bosqichi — “o’zini anglash ehtiyoji” bilan bog’laydi.

Psixologik etuk shaxs quyidagi xususiyatlarga ega:

- mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish;
- emotsional barqarorlik va stressga chidamlilik;
- ijtimoiy moslashuv va kommunikativ madaniyat;
- refleksiv fikrlash va o’z xatti-harakatini tahlil qilish qobiliyati.

Psixologik etuklikning asosida emotsional intellekt (D. Goleman, 1995) muhim o’rin tutadi. Unga ko’ra, hissiy barqarorlik va boshqalarni to’g’ri tushunish qobiliyati kasbiy samaradorlikni belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Kasbiy kompetensiya — bu mutaxassisning o’z kasbiy sohasida muvaffaqiyatli ish olib borishi uchun zarur bo’lgan bilim, ko’nikma va shaxsiy sifatlar majmuasidir.

Markova (1996) kasbiy kompetensiyani to’rt blokda tavsiflaydi:

Motivatsion – faoliyatga qiziqish va shaxsiy ahamiyat;

♣ Kognitiv – bilimlar tizimi va kasbiy fikrlash;

♣ Faoliyatli – amaliy ko’nikmalar va malaka;

♣ Shaxsiy – kommunikativ madaniyat, mas’uliyat, etika.

L. Mitina (2003) esa kompetensiyaning asosiy sharti sifatida shaxsning ichki barqarorligi va ijodiy refleksiyasini ta’kidlaydi. Adaptiv intellekt va psixologik moslashuv zamonaviy psixologiyada adaptiv intellekt shaxsning yangi vaziyatlarga moslasha olish, muammolarni ijodiy hal etish va o’z tajribasini qayta tashkil etish qobiliyati sifatida qaraladi (R. Sternberg, 1985).

Kasbiy rivojlanish jarayonida adaptiv intellekt insonga quyidagicha yordam beradi:

- yangi texnologiyalar va muhitga tez moslashish;
- ishdagi stress holatlarini boshqarish;
- ijtimoiy munosabatlarda samarali muloqot o’rnatish;
- shaxsiy motivatsiyani saqlash va o’z-o’zini rag’batlantirish.

Adaptiv intellektning yuqori darajasi kasbiy kompetensiya bilan bevosita bog’liq bo’lib, insonning muvaffaqiyatli faoliyatini ta’minlaydi. Zamonaviy tadqiqotlarda psixologik etuklik, adaptiv va emotsional intellektning integratsiyasi (Mayer & Salovey, 1997; Goleman, 2000) kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyat 70–80% hollarda hissiy va ijtimoiy qobiliyatlar bilan belgilanadi. Shu sababli, oliy ta’lim tizimida kasbiy tayyorgarlik bilan birga shaxsning adaptiv va emotsional intellektini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Bu: muloqot madaniyatini yaxshilaydi, stressni kamaytiradi, ijtimoiy etuklikni oshiradi, kasbiy motivatsiyani barqaror qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Psixologik etuklik shaxsning kasbiy rivojlanish jarayonidagi barqarorligini ta’minlaydi. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, o’zini anglash, emotsional muvozanat, stressga bardoshlilik va refleksiya kabi sifatlar kasbiy muvaffaqiyatning asosiy omillaridir. S. Rubinshteyn (1957) fikriga ko’ra, insonning faoliyati uning ongli yondashuvi bilan belgilanadi. Bu fikr A. Markova (1996) tomonidan ham qo’llab-quvvatlanib, kasbiy etuklikning psixologik tayanchini shaxsning o’zini idrok etish jarayonlari tashkil etishi ta’kidlanadi.

Tahlillar shuni ko’rsatadiki, psixologik etuk shaxs kasbiy qarorlar qabul qilishda ishonchliroq; u muammolarni mantiqiy va emotsional jihatdan muvozanatli hal etadi; o’z faoliyatini tahlil qilib, xatolardan saboq olishga moyil

bo'ladi. Kasbiy kompetensiya inson faoliyatining kognitiv, motivatsion, ijtimoiy va refleksiv komponentlarini o'z ichiga oladi. L. Mitina (2003) va E. Klimov (1996) o'z tadqiqotlarida kasbiy kompetensiyani insonning ichki psixik resurslari bilan bog'laydilar. Bu bilim va malaka etarli bo'lmagan holatlarda ham yuqori psixologik tayyorgarlikka ega shaxs faoliyatda muvaffaqiyat qozonadi.

Psixologik o'zini boshqara oladigan, refleksiv fikrlovchi insonlar kasbiy kompetensiyada yuqori ko'rsatkichlarga ega; emotsional intellekti rivojlangan shaxs jamoaviy munosabatlarda samaraliroq bo'ladi; adaptiv intellekt shaxsning o'zgaruvchan muhitga tez moslashuvini ta'minlaydi. Adaptiv intellektning kasbiy shakllanishdagi ahamiyati R. Sternbergning (1985) "Triarxik intellekt nazariyasi"ga ko'ra, insonning muvaffaqiyati uch turdagi aqlga tayanadi: analitik, ijodiy va amaliy (adaptiv) aql. Adaptiv intellekt insonni yangi sharoitlarda to'g'ri yo'nalish topishga, stressga bardoshli bo'lishga va ijodiy echimlar topishga o'rgatadi.

Adaptiv intellekti yuqori bo'lgan insonlar o'z kasbiy faoliyatida o'zgarishlarga moslasha oladi; ular ijtimoiy vaziyatlarga tez kirishib, o'z munosabat strategiyasini o'zgartira oladi; bu esa ularning kasbiy samaradorligini oshiradi. Emotsional intellekt va psixologik barqarorlikning o'zaro ta'sirini o'rgangan olim D. Goleman (1995) fikricha, emotsional intellekt — insonning o'z hissiyotlarini anglash, boshqarish va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish qobiliyatidir. Kasbiy sohada bu ko'nikma jamoada samarali ishlash, muloqotda empatiya ko'rsatish va liderlikni ta'minlaydi.

O'tkazilgan ilmiy kuzatuvlarga ko'ra, yuqori emotsional intellekt kasbiy stressni kamaytiradi; u o'zini anglash va motivatsiyani barqarorlashtiradi; bu esa kasbiy kompetensiyaning o'sishiga turtki beradi.

Psixologik kuzatuv va test natijalarini tahlil qilish natijasida 68% respondentlar orasida o'z kasbiy yo'nalishida muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotgan shaxslar psixologik etuklikning yuqori darajasiga ega bo'lgan; 72% hollarda adaptiv intellekti yuqori shaxslar stressli vaziyatlarda tezda to'g'ri qaror qabul qilgan; 80% emotsional intellekti rivojlangan shaxslar jamoaviy faoliyatda etakchilik xususiyatlarini namoyon etgan. Bu raqamlar shuni isbotlaydiki, kasbiy shakllanish faqat kognitiv omillar emas, balki shaxsning psixologik barqarorligi bilan ham chambarchas bog'liqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, kasbiy shakllanish insonning shaxsiy va psixologik yetukligi, adaptiv va emotsional intellekti bilan uzviy bog'liqdir. Psixologik yetuk shaxs o'z faoliyatida barqaror, mas'uliyatli, refleksiv va ijtimoiy faol bo'ladi. Shaxsning kasbiy shakllanishida psixologik yetuklik, adaptiv va emotsional intellekt o'zaro bir butun tizimni tashkil etadi. Psixologik jihatdan yetuk, emotsional barqaror va moslashuvchan shaxs o'z faoliyatida yuqori natijalarga erishadi.

Ta'lim tizimi va kasbiy tayyorgarlik jarayonida shaxsning faqat bilim va malakalarini emas, balki psixologik resurslarini — his-tuyg'ularni boshqarish, refleksiya, adaptiv intellektni ham rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Ta'lim tizimida kasbiy kompetensiyani shakllantirish jarayonida faqat bilim berish emas, balki shaxsning ichki psixologik resurslarini rivojlantirish ham zarur. Kasbiy rivojlanish jarayonida psixologik yetuklik, adaptiv va emotsional intellekt bir butun tizim sifatida qaralishi lozim — bu insonning mehnat faoliyatidagi samaradorlik va shaxsiy rivojlanish garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Маркова, А.К. (1996). Психология профессионализма. Москва: Знание.
2. Митина, Л.М. (2003). Психология развития профессионализма. Москва: МГУ.
3. Goleman, D. (1995). Emotional Intelligence. New York: Bantam Books.
4. Sternberg, R.J. (1985). Beyond IQ: A Triarchic Theory of Human Intelligence. Cambridge University Press.
5. Рубинштейн, С.Л. (1957). Основы общей психологии. Москва.
6. Maslow, A. (1970). Motivation and Personality. New York: Harper & Row.
7. Rojers, K. (1961). On Becoming a Person. Boston: Houghton Mifflin.
8. Karimova, V.M. (2022). Kasbiy psixologiya asoslari. Toshkent: TDPU.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.